

ԾԱՂԻԿ ԿԸ ՀՐԱՄԱՐԱԿՈՒԹ ԴԵՐԵՐ ԵՄ
տարին 50 թիւ:

Բաժանորդագին ԿԱՆՍԻԿ՝ Թուրքիոյ Համար
տարեկան 50 դր, Ռուսիոյ Համար 5 ռուբլի,
ուրիշ երկրներու համար 12 ֆր. — Վեցամսեայ
բաժանորդագրութիւն եւս կ'ընդունուի:

Գաւառներէն դրամի տեղ Օսմանեան նա-
մակագրով եւս կ'ընդունուի:

Միայն երեք թիւ տպագրիկ կը զրկուի. այնու-
հետեւ բաժանորդագին չը վճարողը կը դադարի
թերթ ընդունելէ:

Նշանուցման տողը 2 զուրուշ:

ԾԱՂԻԿ

Լ Ր Ա Գ Ի Ր

ԾԱՂԻԿԻ ՎԵՐԱԵՐԵՆԱԼԱԾԷՆ ԳՈՐԾԻ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԷԼ
Առ ՏՏԻՐԷՆ-ՀՐԱՄԱՐԱԿԻՅ
ՅՈՎՆԱՆ Պ. ՓԱՆԱԳԱՇԵԱՆ
Պոլիս, Պաշէ-Գարու, Շէյխ-ու-Իսլամ Խան
درعليه ده بغچه قوسنده شيخ الاسلام خاندنه
«زاغيك» غزته سی مدیری بالاقاشيان حووان
S'adresser à
HOVNAN PALACACHIAN
Directeur du journal arménien « Dzaghik »,
Bahtché-Kapou, Chéikh-ul-Islam Han
CONSTANTINOPLE

40 Փարս

Ազգային, Քաղաքական եւ Գրական

40 Փարս

ՆՈՐ ԵՐԶԱՆ — Գ. ՏԱՐԻ. ԹԻՒ 25

ՇԱԲԱԹ

3 ԵՌԻԼԻՍ 1893

ԽՄԲԱԳՐԱՊԵՏ Ա. Ա. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

ՀԱՇՒՈՅՆ ՄՆԱՑՈՐԴԸ

Արուսեակ դժկամակութիւն կը ցու-
ցնէ որ ընտանեաց մէջ այրն իշխողը լը-
լայ եւ կինն հնազանդի:

Հապա եթէ այրն յաճախ սխալանաց
ենթարկուի, պէ՛տք է որ շարունակէ
իշխել, կը հարցունէ:

Իւր համոզումն է թէ փոխանակ
մին իշխելու եւ միւսն հնազանդելու,
թէ՛ ամուսնոց եւ թէ՛ զաւակաց բար-
ւոյն համար՝ այր եւ կնոջ մէջ համե-
րաշխութիւն տիրէ:

Այս խնդրոյն վրայ կ'արժէր գիրք
մը գրել: Ես, առհարկ, պիտի ջանամ
յօդուածի մը մէջ ամփոփել տեսու-
թիւններս: Արուսեակ եւ բոլոր ընթեր-
ցողք քիչէն շատ թող հասկնան:

Ամուսնական կենաց հիմն ու անոր
էական հաճոյքը առն եւ կնոջ միմեանց
համար ունեցած սէրն ու վստահու-
թիւնն է. այր ու կին, որչափ երկար
տարիներ կենակցին, բնական ու բարո-
յական պատճառներով սիրոյ զանազան
աստիճաններէ կ'անցնին. շրջաններ կը
կատարեն. ծաղկահաս երիտասարդ-
զգացական ու բանաստեղծական սէրն
է որ զիրենք միմեանց կը զօդէ. կա-
տարեալ հասակի մէջ կը չափաւորի այն
տեղի տալով նուազ զգացական, այլ ա-
ւելի ընկերական ու խանդավառ սիրոյ
մը. վերջապէս ծերութեան մէջ մին
միւսին նկատմամբ գորով ու բարեկա-
մութիւն չուայելով կը ցուցնէ թէ չէ
մոռցած սէրն որ կապած է զիրենք եւ
բազմանգամ ընտանիք մը կազմած է:

Սիրոյ առաջին այսինքն զեղուն ու
եռանդոտ ժամանակամիջոցին, այրն՝ իւր
զօրութեամբ, յանդգնութեամբ, նոյն
խիստ սիրոյն բռնութեամբ տիրող է կնոջ,
որ կամովին կը հնազանդի եւ երջանիկ է
անձնատուր լինելով. յետոյ՝ երբ կա-
տարելութեան կը թեւակոխեն ամու-
սնութիւնը, այրը՝ կենաց պայքարին մէջ
բազմադիմի փորձեր տեսած՝ իւր խել-
քին զօրութեամբ ղեկավարը կը լինի ըն-
տանի կենաց, ուր կինն՝ իւր կարգին
աւելի խոհուն աւելի անտեսող՝ այրն ի-
րեն կապուած պահելու, զաւակաց խը-
նամ տանելու, միով բանիւ տան կար-
գին կանոնին հսկելու եւ անոր անդա-
մոց ամէն մէկուն բաժնին ինկած երջան-
կութիւնն հայթայթելու կը նուիրէ իւր
անձը. իսկ երբ ծերութիւնը վրայ հաս-
նի, զաւակներն արդէն մեծցած ու այլ

ևս անկարօտ մօր խնամներուն, այրը
կ'անցնի անոնց տեղ. այրն որ միշտ ա-
ւելի կանուխ կը կրի կնոջմէն. զի գրեթէ
միշտ անկէ աւելի սպառած է իւր
կենսական տարերքը. իւր հին բուռն
սէրը, ամենօրեայ գործառնութեանց
յարակից եղող մարմնաւոր ու մտա-
ւոր անպայման աշխատութիւնն եւ բո-
րութիւն հիւծիչ կրքեր զայրն աւելի շուտ
կը ծերացունեն. կնոջը գորովն ու խը-
նամքը պէտք են յայնժամ որ փոքր
ինչ կազդուրին զինքը, որ վստահու-
թիւն ներշնչին իրեն՝ թէ նա միշտ իրե-
նէն եղած ու իրմով ապրած է, թէ իւր
զաւակները իւր իսկ արիւնը կը կրեն:
Կինն առ երեւոյթս կը համակերպի
կամաց իւր էրկան որ տանը մէջ սովո-
րած է մեծ երեւիլ:

Այսպիսի ամուսնութիւն մը համա-
ձայն բնութեան օրինաց, բարեբէպ է
միշտ. հոն այրն իշխելով եւ կինն հնա-
զանդելով, երկուքն ալ իրենց իսկական
կոչման հպատակած կը լինին եւ հա-
մերաշխութիւնն ա'յն ժամանակ կը տի-
րէ վայելչօրէն:

Այրն յաճախ սխալանաց կրնայ են-
թարկիլ. — անշուշտ: Աւելի բացայայտ
ըսենք. այրը կրնայ անմիտ, ծոյլ, շը-
ռայլ, մոլի, անբարոյ, ցոփակեաց,
ցասկոտ ըլլալ. տնէն դուրս՝ չխորհիլ
իւր ընտանեաց վրայ. տան մէջ՝ չար-
չարիւղ զանոնք. ի՞նչ ընէ կինը. հնա-
զանդի՞ անոր. — Արուսեակ կը փութայ
ըսել. ո՛չ, այլ պէտք է համերաշխութիւն
տիրէ երկու ամուսնոց միջեւ: Այդ հա-
մերաշխութիւնը կարենալ գոյացնելու
համար պէտք է նախ որ կինը միջոց մը
գտնէ իւր էրկան թերութիւնները շըն-
ջելու, զայն կատարեալ վիճակի մէջ
դնելու. ենթացիկեք պահ մը թէ այր
մարդու բնութեան յատուկ ամէն ոյժե-
րով զօրացաւ նա. կենդանազուսպի մը
պէս զսպեց իւր այրը՝ որ սկսաւ հա-
մակերպիլ կնոջ. բայց այն ատեն կինն է
որ կը տիրէ իւր էրկան, եւ ոչ թէ հա-
մերաշխութիւնն երկոցուն մէջ: Այս մի-
ջոցն յոռեգոյնն է. համերաշխութիւնն
իրտպէս կը գոյանայ, երբ կինն իւր
այրը կը յարգէ՝ վասն զի զօրաւոր է նա,
խելացի է, պատկառելի է եւ բիրտ ու-
ժով կը տիրէ իրեն. Բնութեան օրէն-
քն է այն. անասնոց եւ մարդկան հա-
ւասարապէս իշխող. էգը կը միտի անձ-
նատուր ըլլալ այն արուին որ գիտէ ի-
րեն տիրել, կինը որ կը տիրէ հրամա-
յելով, չը կրնար յարգել իւր այրը, չը
կրնար սիրել զայն. եւ իւր բնութեանը
բերմամբ՝ յօժարակամ պիտի փնտռէ այր

մ'որ կարենայ տիրել իրեն. կինն այդ-
պիսի այրը միայն կրնայ սիրել: Ուրեմն
եթէ կինը յաջողի իւր հրամանաց հնա-
զանդ ընել այրը, կրնայ խաղաղութիւն
տիրել տան մէջ, այլ ոչ համերաշխու-
թիւն. երկու ամուսնիք իրենց կոչման
հակառակ պայմաններով կենակցած
կ'ըլլան. ոչ սէր կայ իրենց մէջ եւ ոչ
գոհունակութիւն:

Այլ պիտի չուզեմ երբեք որ էրկան
բարուց բոլոր տգեղութեանց ու ան-
միտութեան պատճառաւ ընտանիքը
թշուառանայ. այդ պարագային մէջ
կինն իւր բովանդակ իմաստութիւնն ի
գործ դնելու է՝ էրկին ուղղութեան
բերելու, եւ բնութիւնն այս բանին հա-
մար անդիմադրելի կարողութիւններ
տուած է իրեն. իր քաղցր ձայնով, ա-
նուշ լեզուով, հեղահամբոյր վարմունքով,
անսահման անձնուիրութեամբ, համա-
կերպելու երեւոյթներով, օրըստօրէ
յղացած նորադիւտ հրապոյրներով,
զուարթ գէմքով, նեղութեան օրերու
մէջ համբերատար ոգի ցուցնելով, ան-
շահասէր սիրոյ եւ գգուիչ յարգանաց
հաւաստիք ընծայելով եւ ամենէն աւելի՝
տեղոյն ու պարագային յարմար խո-
րամանկութիւն գործածելով որ Եւայի
աղջիկներուն մենաչնորհն է, կինն 99%
էրկան սիրտը գերի կ'ընէ իրեն եւ կ'ուղ-
ղէ զնա. այն ատեն է որ համերաշխու-
թիւնը կը գոյանայ. Երջանկագոյն ա-
մուսնութիւնն այն է ուր այրը կը հը-
րամայէ եւ կնոջ ուղածը կ'ըլլայ:

Երանի՜ թէ, սիրելի Արուսեակ, մեր
աղջիկներն այս ոգով դաստիարակուէ-
ին. հայրերը, մայրերը, ուսուցիչներն աղ-
ջկան մինչեւ կնութեան վիճակի հաս-
նիլն՝ անոր դիտուն ու սրտին մէջ քան-
դակէին իւր կոչման յատուկ կենցաղ վա-
րելու իմաստնագոյն պայմաններն: Ե-
րանի՜ թէ հանրութիւնն զգար որ ըն-
տանի կեանքը փրկելու համար աննա-
հանջելի պէտք կայ փոխելու՝ արդի դը-
րութիւնը կը թուութեան մեր աղջկանց որ
գրեթէ ամէն լաւ բանի մէջ Եւրոպա-
ցիներէն շատ ստոր, այլ նորաձեւու-
թեանց, պարահանդէսներու, անբարոյ
հրատարակութեանց ընթերցման մասին՝
շատ քիչ տարիներու մէջ գերազանցե-
ցին իրենց արեւմտեան սեռակիցները:

Ա. Ա. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

ՊԱՆԴՈՒՆՏՆԵՐՈՒՆ

Կ'եկաք կ'եկաք կուգաք :

Ի՞նչու կուգաք :

Հայտէ ըսենք որ հաց գտաք հոս . բայց երկիրը մնալով, գո'նէ ընտանեաց քովը գտնուելու առաւելութիւնը պիտի չունենայիք :

* * *

Մենք դուրս ելած ենք ուղիղ ճամբէն մեր նախնիքներուն որոնց Աստուած ինքը ցոյց տուած էր ա'դ ճամբան, ուրկէ չը խոտորեւու համար ամեն առտու կ'աղօթէին և աղօթքը զօրութիւն կուտար իրենց : Մեր հայրերուն քաղած շիտակ ճամբէն դուրս ելած ենք հիմայ . գոնէ երթալիք տեղերնի՞ր դիտնայինք . ո՛չ . կը մոլորինք կը կենանք :

Մեր հայրերն երկու գլխաւոր առաքիւնութիւն ունէին առ հասարակ, որոնք հիմայ քիչերուն վրայ կը տեսնուին : Մեր հայրերը սնեստութիւն և ուղղութիւն ունէին :

Մեր հայրերը սնեստութիւն գիտէին, քիչով շատանալ կրնային : Է'ն էական բաներուն համար փարայ կուտային . ու ատ էական բաներն ալ ան ժամանակ անչափ աղէկ էին որ տուած փարանին բնաւ պարապը չէր երթար . ինչպէս որ կ'ըսուի, փարան փարայի կուտային մեր հայրերն : — Ուտելիքի մասին, կերածին ու խմածին անարատ էր . շուտով դիւրաւ կը մարսէին, ու չափով ալ ուտելով՝ որովհետեւ ազահութիւնը խոտորանանքի բեռ պիտի ըլլար . քիչ անգամ բժիշկ կը մանէր ատենով մեր տունը : Բժիշկ արդէն ո՛ր պիտի գտնայիր . թաղի մը մէջ՝ հոս՝ մէկ բժիշկ մը մինակ կար, որ օհլամուռով մը ու սիւլիկով մը ամեն հիւանդութիւն կը բժշկէր : — Հագնելիքի մասին, այդ թէ կ'ընէ՝ մէկ էնթարի շալվար քանի՞ տարի կը հագնէին . չուխան դեռ չի մաշած էր, երբ որ վրաներնուն հագուստին կը ձգէին : Չը գիտեմ աղէկ թէ ոսկեպարը մեր ետեւ է թէ մեր առջեւ . սակայն սա կրնամ ըսել որ մեր նախահայրց ապրած ժամանակն էր . ամեն բան երկաթի պէս տոկուն դիմացկուն է եղեր . երկու տէտէներս ալ՝ թէ որ լաւ կը յիշեմ՝ ակաւներնին ամբողջ մեռան . ակաւներն անգամ այն ժամանակ երկաթ էին կարծես . բայց՝ երկաթ կա՞մոս կոր՝ իրա՛ւ էին մեր հայրերուն ակաւները, միջդեռ տէտ ես՝ առաջին ակաւայիս տեղ որ ինկաւ՝ կեղծ ակաւայ մը պիտի դնեմ . իմ տարիքիս մէջ մարդիկ կան, որոնց ակաւները բոլորն ալ կեղծ են : — Բնակարանի մասին, քերէստէն ան ժամանակ անչափ խաւի էր, ճարտարապետ ու տիւրկէր ալ անչափ շիտակ պարկեշտ մարդիկ էին որ՝ տուն մը յիսուն հարսանիք կը տեսնար ու նորէն ընչէր ընէր : Հասցիւղ մեր տանը սանդուխներն՝ իննսուն տարի դորձածութենէ ետքը՝ նորոգել հարկ եղաւ . քէրէստէն ճէվիղ չեկա՞յ մի . Հիմայ իմ գրքատուններս անգամ ճէվիղ չեն, ո՛ւր միայ տունիս սանդուխներն՝ որոնք թէպէտ ինչ պակաս տարուօք, բայց անոնց վրայ վախճալով կը կոխեմ :

Այսպէս, անարատ, դիմացկուն ու հաստատուն էին ժամանակաւ մեր կերածն ու խմածը, մեր հագուստն ու կապուստը, մեր տունն ու տեղը : Փարան փարայի կ'ուտային մեր նախնիք, ու ալ ուրիշ բանի փարա

չէին տար : Քահանան իրենց ժուժկալութիւն ու տնտեսութիւն կը պատուիրէր, ու քահանային մոտիկ կ'ընէին, մինչդեռ մենք մոտիկ չենք ընէր մեր Խղճի՛ն անգամ, զոր փրկստիայօրէն քահանային տեղը դրինք :

Մոռցայ ըսել . տեղ մըն ալ փարա կուտային մեր նախնիք : Ժամուն ու դարատան : Իրենց կենդանութեան ալ կուտային, կըտակ ալ կ'ընէին՝ զոր իրենց զաւկները մէջ չէին խաղցներ այսօրուան բարեխիղճ զաւկըններուն պէս : — Ազգին էն մեծ, է'ն պէտքի հաստատութիւնն է՝ կեդրոնական վարժարանն . այդ դպրոցն, որ քիչ ժամանակի մէջ արդիւնաւոր եղաւ, աւելի, շատ աւելի մեծ արդիւնքներ պիտի տայ, թէ որ կատարուի չըջանի բաժանումն որպէս զի տղաք՝ նախնական շրջանէն դրական կամ գիտական ճիւղերէն մէկուն հետեւելով՝ հիւանդանալու չափ չաշխատին ինչպէս այսօր ու քիչ հոգնելով շատ բան սորվին, արդ, այդ շրջանի բաժանումը վախճանք որ այս տարի ալ չկատարուի :

* * *

Մինակ տնտեսութիւն չունէին մեր հայրերն, հապա նաեւ ուղղութիւն, պարկեցութիւն : Ուղիղ էր ուղին որուն կը հետեւէին : Երկնից արքայութիւնն իրենց նպատակաւ էր, և կը հաւատային որ ուղիղ ճամբուն վրայէն քալելով՝ մարդս արքայութիւն կը հասնի : Ուստի, պարտքերնին կը հատուցանէին, ու մինակ այնուհետեւ չվել փարան քէսէին կամ ֆէսին մէջ կը պահէին :

Մենք, նոր ժամանակի մարդերս, հետըզետէ պակաս տնտեսող ու պակաս պարտաճանաչ կ'ըլլանք կոր : Մեր ներքին տուրքերը վճարելու կը դժկամակինք . ինքնաբերաբար բարեգործական հաստատութեան մը նպատակ ընել չենք մտաբերեր : Բայց այդ ամենն անցիր, տուններնուս կամ քէյֆերնուս համար ըրած ծախքերու փարան ալ վճարելը ընտոր է նէ ծանր կուգայ մեզի :

* * *

Սիրեցէք, պանդուխտ եղբայներս, արտըն ու մածը ու ձեր ընտանիքը, և անոնց մէ մի՛ բաժնուիք :

Ե. ՏԵՄԻՐՃԻՊԱՆԵԱՆ

ԶՄԻՌՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

Լրագրոյս Զմիւռնական բաժանորդներէն վտահելի անձ մը յունիս 27 թուականաւ առ մեզ ուղղած նամակին մէջ շատ տխուր գոյնեղով կը նկատէ տեղւոյն Հայ վարժարանաց վիճակը . իւր կարծիքները չէ որ կ'ուզեմք յառաջ բերել . անոնք կրնան սխալ լինել, կարելի է մինչեւ իսկ ենթադրել թէ կուսակցական ոգւով եղած նկատողութիւններ իրաց ճշմարիտ պատկերը չեներկայացունեն . բայց երբ կը տեղեկացունէ թէ քաղաքին նըշանաւոր և փորձ անձնաւորութիւնք, որպիսիք են Վսեմ. Պալէօզէֆ . Արապեան, Վարպետեան, Պալքեմեան, Վէմեան, Աւետիքեան, Մէրկէրեան, Մամուրեան, Չիլինկիրեան : Ոսկան, Նուպարեան, Կոստանդեան, Ճէլէպեան, և այլք, սրտի ցաւով քաջուած են Ազգ. գործերէ, թէ Սպարթալեանի և Եսայեանի անունները միայն կան վարչութեան ցանկին մէջ՝ մինչ առաջինն քանիցս

հրաժար տալով և երկրորդը ժողովոց բնաւ չմասնակցելով կ'զգացնեն թէ ի՞նչ է իրենց հայեացքը գործերու ընթացքին վրայ, այն ատեն հնար չէ նպաստաւոր գաղափար մ'ունենալ տեղւոյն Հայոց կացութեան մասին :

Առաջնորդ Տ. Ներսէս Վ. Արսլանեան ի հարկէ այս վիճակէն գոհ չէ կրցած մնալ, և բնական է որ, ինչպէս ինքն փափաք և դիտաւորութիւն յայտնած է, նոր վարչութեան կազմութեան մէջ իւր անձը չըջապատուած տեսել ուզէ վերոյիշեցող նման անձնաւորութիւններէ, որ քաղաքին Հայ ազգաբնակչութեան ամենայնիւ պատուաբեր ու օգտաշատ ծառայութիւններ մատուցած են ասկից առաջ : Իզմիրի նախկին վարչութիւնք տեղւոյն սնտուկին պարտքն հետզհետէ նուազեցուցած էին՝ մինչեւ 600,000 զրշ. ի իջեցնելով զայն, մի և նոյն ժամանակ երկսեռ վարժարանները ծաղկեցնելով այն աստիճան՝ որոյ նման երբեք տեսնուած չէր . այժմ պարտքն հասած է 700,000 զրշ. և վարժարաններն այնքան յետադէմ ու անբարեկարգ եղած են՝ որ գործի դուրս գտնուողներէն ոմանք իսկ իրենց զաւակունքն օտար վարժարաններ զրկելու սպիւլութեամբ են . արդէն վերջին անգամ կատարուած տարեկան քննութիւնք Իզմիրի ամէն դասակարգի Հայոց մէջ համազում գոյացուցած են թէ վարժարանաց նկատմամբ եղած գանգատներն իրաւացի են եղեր :

Այս տեղեկութեանց վրայ մեր կողմանէ կարճ գիտողութիւն մը :

Իզմիրի Հայք սլատասխանատու են իրենց խղճին, իրենց զաւակաց և համօրէն ազգին առջեւ . ամէն նկատողութիւն մէկդի դնելու են երբ հանրութեան օգտին վրայ է խնդիրը . հարուստ և աղքատ, ուսեալ և անուս, իրենց անձնական հաշիւները գոցելու են՝ երբ ընդհանրութեան հաշուետետրը կը բացուի, երբ եկեղեցին, դպրոցը հիւանդանոցը, տնանէն ու որբը կը խնդրեն որ խղճի մոտք խնամ տարուի իրենց . անխղճութիւն է այդ խնամքը զլանալ . չը գործելու համար ինչ պատճառ ալ ցուցուի, պարտք չկատարելու համար չինուած պատուակ կը համարինք զայն . ճանչելով Առաջնորդ Ս. Հօր ժողովրդասիրութիւնն ու գործունէութիւնը, յոյս ունինք որ ընդ հուպ միջոցը պիտի գտնէ վախճան տալու համար այս խղճալի վիճակին :

Ա. Ա. ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ

Ս. ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ՎԱՐՃԱՐԱՆ

Անցեալ շաբթու, Ազգ. լրագիրք ոմանք գոհութեամբ կը ծանուցանէին թէ՝ Ամերիկաբնակ մեր պատուական ազգայիններէն Մեծարգոյ Սարգիս Էֆէնտի Մինասեան, իւր Ղալաթիա ունեցած և իւր 700 Օսմ. ոսկւոյ արժողութեամբ քարուկիր մէկ կալուածն նուիրած է Խասէիւղի Ս. Ներսիսեան վարժարանին :

Իբր Խոսեղիւղի զաւակ, բնապէս պիտի հետաքրքրուէի նախ և առաջ այս բերկրաւոր լուրին վաւերականութիւնն ստուգել : Եւ արդ երջանիկ եմ յոյժ որ՝ քաղաք բոլոր պաշտօնական տեղեկութիւններս՝ գործին բացարձակ ճշմարտութիւնը կը հաստատեն :

Այս առթիւ չարժէ՞ր միթէ ազնուասիրտ նուիրատուն վրայ երկու խօսք ընել, այն-

պիսի ժամանակ մը մանաւանդ՝ երբ առ յիշատակ ելանք իսկական իրողութիւնը՝ քան թէ անկեղծ մարդասիրութիւն — ի՞նչ կ'ըսեմ, չէ՞ մի որ աննշան գումար մը նուիրողն իսկ բարերարաց կարգն սկսած եմք դասել:

Պատահել էի տակաւին և ուսանող ի Ս. Ներսիսեան վարժարանի, երբ Մինասեան ընտանիքն արդէն երկար ատենէ ի վեր ի խառնուրդ հաստատած էր իւր բնակութիւնն: Մինասեան երկու հարազատք, Սարգիս և Պետրոս էֆէնտիք — ինքնօգնութեան և իրենց գործոց զաւակներ — յաջողապէս կը վարէին Ղալաթիոյ այն համբաւաւոր վաճառատունն՝ որ այնքան մեծ վարկ ու պատիւ կը վայելէր եւրոպական ու Ամերիկեան հրապարակաց վրայ:

Մինասեանք բողոքական էին — և են ցարդ — բայց այդ ընտանիքն՝ իւր անսուտ ազնուականութեամբ, իւր բարձր դաստիարակութեամբ, Ազգային բարեսիրական ու կրթական ամէն կարգի հաստատութեանց նիւթապէս աջակցելովն՝ կենդանի օրինակ մը կը հանդիսանար աս բացայայտ ճշմարտութեան թէ՛ կրօնական խնդրոց մասին ինչ որ ալ ըլլան համոզումներն՝ տակաւին պէտք չէ՛ մոռնան իրենց մարդասիրական պարտականութիւնները:

Եւ իրենց երկու զաւակներն, Մատթէոս (այժմ. Տօք. Մինասեան) և Արշամ Մինասեան իմ դասակից ընկերներս էին ի Ներսիսեան վարժարանի, ա՛յն պահուն իսկ, երբ գիւղին մէջ բողոքականք ունէին իրենց ուրոյն երկսեռ վարժարանը:

Ահա այդ ազնիւ գերդաստանին անդրաճիկ զաւակն Սարգիս էֆ. Մինասեանն է որ, երկար տարիներէ հետէ իւր գործն ու բնակութիւնն յԱմերիկա հաստատած ըլլալով հանդերձ, չմոռնար իւր աղքատիկ թաղն ու անոր բազմաբնակն ու բազմակարօտ վարժարանն և վեհանձնօրէն կը նուիրէ նմա կարեւոր կալուած մը:

Ես անարժանաբար՝ ի դիմաց բովանդակ թաղեցոց սրտագին շնորհակալութիւնս յայտնելով մեծահոգի նուիրատուն, հետեւեալ առաջարկը կը մատուցանեմ:

Խառնուրդի Ս. Ներս. վարժարանը որ ա՛յնքան փառաւոր անցեալ մ'ունեցած, և որ նուիրած է Ազգին ա՛յնքան ակաւաւոր անձնաւորութեանց փառաւոր խումբ մը, ա՛յն Ներսիսեան վարժարանը կ'ըսեմ, որ իրաւամբ Ազգին երախտագիտութեան վրայ մեծապէս իրաւունք ունի, այսօր մեծ մասամբ փլատակ, կանգուն մնացած մէկ երկու սրահներն հարկւրաւոր սինեթու վրայ կըստ, անկերպարան և անձուկն զանգուածի մը կերպարանն առած, պարզապէս ՎՏԱՆԳԻ Կ'ՍՊԱՍՆԱՅ հարկւրաւոր անմեղ մանուկներու:

Խառնուրդ նիւթապէս շատ անկեղծ վիճակ մ'ունի այսօր և դժբաղդաբար ինքն մի միայն իրմով չէ կարող վերականգնել իւր վարժարանը: Միւս կողմանէ նուիրեալ կալուածէն գոյանալիք ամսական 2 1/2 — 3 ոսկին, թէ եւ Խառնուրդի արդէն նիհար Պիւտեճէին համար մեծ կարեւորութիւն ունի, այլ սակայն վարժարանին նիւթական չէնք և անոր հետեւանքն եղած հազար ու մէկ անպատեհութիւնք անհնար կ'ընեն որ և է բարոյական և ուսումնական բարեկարգութիւն:

Արդ, կարելի՞ է արդեօք խնդրել Ազնուատիրոջ նուիրատունէն, որպէս զի թոյլատրէ վաճառել այդ կալուածն ի գին 650-700 ոսկւոյ. այն ատեն Խառնուրդ ալ ինքն իւր մէջ կրնայ հայթայթել 150 ոսկւոյ չափ, և պակասեալին համար դիմելով Ազգային ձեռնտուութեան՝ կը գոյանայ 1000 ոսկւոյ գումար մը՝ որով կարելի կ'ըլլայ վերաշինել ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ՎԱՐՎԱՐԱՆԸ:

Կը կարծեմ թէ Մինասեան կտակն այս ձեւով գործադրուելով՝ շատ արդիւնաւոր, շատ նպատակաւոր մար և շատ աւելի տեւական նպատակի ծառայած պիտի ըլլայ:

Մեծարգոյ նուիրատուն մեր այս խոնարհ առաջարկն ընդունի կամ ոչ, ինքն իւր այս ազնիւ գործովն՝ մարդասիրութեան գործնական և փայլուն ապացոյցը տուած է:

ԳՐԻԳՈՐ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

Իրաւ է թէ Խառնուրդի Հայոց հոյակապ եկեղեցւոյն առնթեր գտնուող կիսափուլ ու խարխուլ չէնքն այլեւս վարժարան կոչուելու և ոչ մէկ հանգամանք ունի: Խառնուրդի կ'զգան զայս և անշուշտ իրենց սիրտը կը մորմոքէ՝ երբ մանաւանդ կը յիշեն թէ այդ երբեմնի լուսոյ վառարանէն ի՛նչ փայլուն շահեր ընծայուած են ազգին: Ներսիսեան վարժարանի վաղեմի աշակերտներէն շատեր կան տակաւին՝ գըրական ու ընկերական բարձր գրից տիրացած. անշուշտ նոքա եւս սիրով կ'ընդգրկեն այդ վերաշինութեան գաղափարը և կարելի չէ որ գործնապէս իրենց երախտագիտութեան ցոյցն ընել զլանան:

Մեք եւս ձայնակցելով ուրեմն մեր ազնիւ աշխատակցին, կը խնդրեմք նուիրատու Մինասեան էֆէնտիքն որ այս վերաշինութեան գործոյն յաջողութիւնն իւր մէկ խօսքով իրականացնէ. մանաւանդ որ, ստոյգ աղբիւրէ քաղուած տեղեկութեան մը համաձայն, գիւղին նշանաւոր աղգայիններէն մին ալ պատրաստ է շինութեան համար պէտք լինելիք բոլոր աղիւսն ու կըմխտորը ձրիապէս հայթայթել. միանգամ որ գործին ձեռնարկուի, դժուարութիւնք մեծ մասամբ հարթուած կը սեպուին:

Պ Ա Կ Ա Ս Ն Ե Ր

Ինչ որ մեր Նախակրթութեան ծրագիրը կը պարունակէ արդէն, չպիտի խօսիմ անոնց վրայ. ինչ որ չպարունակեր, անոնց վրայ միայն պիտի խօսիմ:

Բարոյական ուսումներէն մեր ծրագրոց մէջ մուտ գտած են արդէն Պատմութիւն, Աշխարհագրութիւն և Կրօնք: Բայց ասոնք բարոյացուցիչ միջոցներ ըլլալէ հետեւ՝ դարձած են ցամաք շարայարութիւն մը դէպքերու, յատուկ անուններու և անհասկանալի պարբերութիւններու: Ենթադրելով, սակայն, թէ այդ ուսումները դասախօսութիւն ըստ արժանւոյն և ծառայեն իրենց նպատակին, դա՛րձեալ բաւական չեն կրնար ըլլալ, առանձինն, կազմելու աշակերտին

նկարագիրը իբրեւ Հայ, իբրեւ Օսմանցի և իբրեւ մարդ:

Իբրեւ Հայ և իբրեւ Օսմանցի ունինք երկրին նկատմամբ պարտքեր, և այդ պարտուց փոխարէն իրաւունքներ: Յաւալի է, սակայն, որ ո՛չ համոզուած ենք այդ պարտուց կատարման իբրեւ արհրաժեշտ հարկի մը, և ո՛չ գիտենք օգտուել մեզ ընծայեալ միջոցներէն. — ինչո՞ւ. որովհետեւ ամէնապարզ օրինաց անգամ, նոյն իսկ ձեւակերպութեանց, անտեղեակ ենք շատ անգամ. և ընդհանրապէս չենք գիտեր թէ ինչպէ՛ս կազմուած են մեր երկրին Օրէնսդրական, Դատաստանական և գործադիր մարմինները, ի՛նչ ճիւղեր ունին անոնք և իրարու հետ ի՛նչ առնչութիւն:

Եւ մարդկային ընկերութիւնը վարող ընդհանուր օրէնքներու և երեւոյթներու վրայ միթէ կ'ստանան մեր դպրոցականք նախնական ծանօթութիւններ. միթէ կը հասկնանք անոնց թէ ի՛նչ է աշխատութեան ու ճարտարութեանց դերը երկրի մը կամ անհատի մը հարստութեան մէջ, միթէ ընկերական համերաշխութեան պայմանները ու օգուտները կը բացատրենք անոնց և կը խօսինք այն խնայողական միջոցներուն վրայ որոնք սահմանեալ են ընկերական անխուսափելի թշուառութիւններն ամբլել:

Այս ծանօթութեանց պակասութենէն նիւթական ու բարոյական վնասուց կ'ենթարկի ո՛չ միայն անհատը, այլ և ընտանիքը, ազգը, երկիրը, ընկերութիւնը:

Իբրեւ Հայ և իբրեւ Օսմանցի՝ մեր վարելիք կեանքին վրայ ծանօթութիւններ պէտք է աւանդել աշակերտին:

Բայց իբրեւ մարդ ունենալիք իր պարտքերը ինչպէ՞ս պիտի սովորի կատարել, իր բնութեան մէջ անցունել, որ ուսման մէջ պիտի գտնէ զանոնք բացատրուած. ո՞ր պիտի սովորի թէ ի՛նչ են Պատասխանատուութիւն, Արժանապատուութիւն. ի՞նչ բանի մէջ կը կայանայ բարին, ի՞նչ են ծնողաց և զաւակաց պարտքերն իրարու նկատմամբ, ի՞նչ է ընտանիք և ընտանեկան օգի, թէ որո՞նք են ընկերութեան բարիքները, որո՞նք են մեր պարտքերն առ Աստուած, եւն, եւն:

Ու է կրօնական հաւատալիքներէ անջատ՝ իբրեւ տիեզերական կրօնք՝ պէտք է որ աշակերտը սովորի բարոյական այս խնդիրները. եթէ կրօնի հաւատալիքներն ու դաւանութիւնները երբեմն տարբերութիւն իսկ գնեն անհատներու կրօնական խղճին մէջ, տիեզերական յաւիտեանական բարոյականի սկզբունքները կը բառնան այդ տարբերութիւնները և կը ձուլեն մարդկային բոլոր խիղճերը սիրոյ միմիակ զգացման մը մէջ որ նոյն իսկ հիմն է Քրիստոնէական կրօնին:

Արդ՝ պէտք է որ շատ կանուխ, նոյն իսկ ընթերցանութեան դասագրքին մէջէն, Նախակրթութեան ամբողջ տեւողութեան միջոցին, աշակերտը գտնէ հետզհետէ ընդլայնուած տարերքն Քաղաքային կրթութեան, Գործնական օրէնսդրութեան, Քաղաքական տնտեսութեան եւ բարոյագիտութեան:

Դիտել կուտամ թէ առանձին դասընթաց չեմ առաջարկեր ընել այս ուսմանց համար, քանզի ո՛չ ժամանակը պիտի ներէր և ո՛չ

ուսանողին հասողութիւնը. կ'առաջարկեմ պարզապէս, ինչ որ շատ դիւրին է ընել, ընթերցանութեան դասագրքին մէջ սփռել այս ծանօթութիւնները՝ աւելի՛ մեծ տեղ մը տալով ընթերցանութեան դասուց քան զոր կուտանք այսօր:

Դարձեալ, ընթերցանութեան դասագրքին միջոցաւ կարելի է աւանդել Բընադիտական ու բնապատմական գիտութիւններէն զատ նաեւ անոնց կիրարկութիւնները, այսինքն՝ Առողջաբանական, Երկրագործական, Պարտիզպանական և Գիւղատնտեսական ուրիշ ծանօթութիւններ, որոնք անհրաժեշտ են մանաւանդ գիւղական հասարակութեանց համար. տանց տրուած քիչ մը լոյսը կրնայ աշխատութեանց եղանակները դիւրեւ, թափուած քրտինքն արդիւնաբեր ընել, մաքրութիւնը սիրելի ընծայել, մահերու թիւը նուազեցնել և բարեկեցութիւնն աւելցնել: Առողջաբանութիւն, Երկրագործութիւն, Պարտիզպանութիւն և Գիւղատնտեսութիւն, ինչպէս ըսինք, առանձին ուսումներ չեն համարուիր անշուշտ՝ քանի որ կիրարկութիւններն են բնագիտական ու բնապատմական գիտութեանց զորս արդէն ընդունած ենք, գէթ անուամբ, մեր նախակրթութեան ծրագրին մէջ և որոց զուգընթաց, աւելի լաւ է ըսել, յառաջընթաց ըլլալու են իրենց կիրարկութիւնը:

Նւ սակայն բոլորովին տարբեր ճիւղ մը պէտք է նկատել Ձեռագործը՝ զոր նոյնպէս անհրաժեշտ պէտք մը կը համարիմ թէ՛ գիւղի և թէ՛ քաղաքի հասարակութեանց համար:

Բայց ձեռագործ ըսելով չեմ ըմբռներ ընդ այն ձեռագործը զոր մեր աղջիկներուն կը սորվեցնենք. տեսակ մը ձեռագործ ալ պէտք է նոյնպէս մանչերուն համար: Եթէ աղջիկները առանին ձեռարուեստներ ընելու պարտաւորեալ պիտի ըլլան յաճախ իրրեւ տանտիրին, մանչերն ալ գրեթէ միշտ արհեստ մը գործելու հարկադրեալ պիտի ըլլան իրրեւ ընտանեաց պէտ: Ինչո՞ւ գրկենք զանոնք այն ճապուկութենէն զոր անոնց մատաղ ձեռքերն ու մատները պիտի ստանային ձեռնական աշխատութեանց մարզուելով գարոյնին մէջ, և այնու ընդունակ դառնալով ամէն տեսակ ձեռարուեստի:

Դաստիարակութեան նպատակն է հրահանգելով զարգացնել մեր կարողութիւնները. և ձեռքի գործունէութիւնն ա՛յնչպի նշանաւոր կարողութիւն մ'է ի մարդն՝ որ գիտուններէն ոմանք կ'ենթադրեն թէ՛ ձեռքըն եղած է միակ գործի մարդուն քաղաքակրթութեան, այս ենթադրութիւն՝ թէ և սխալ՝ ցոյց կուտայ թէ՛ ձեռքի գործունէութիւնն ալ վերջապէս կարողութիւն մ'է հըլու հպատակ մեր հողեկան կարողութեանց: Մանկավարժութեան հակառակ է անմշակ թողուլ այդ կարողութիւնը զոր առաջին անգամ իր գորաւոր բնազդ ցոյց կուտայ մանուկը: Չէ՞ք տեսած գարոյններու մէջ տղաքներ որոնք զմեկնով մը, փայտի քանի մը կտորներով, քիչ մը կապարով ու երկաթով, թերթ մը թղթով ու շերտ մը խաւաքարով կը շինեն գեղեցիկ տուփեր, կառքեր, աթոռներ, կաղապարներ, մեքենական կազմածներ, երբեմն ա՛յնքան սիրուն, ա՛յնքան կատարեալ որ զարմանք կը

գրաւեն և ապագայ արհեստագէտի մը դըրօշմը ցոյց կուտան իրենց վրայ:

Ինչո՞ւ համար չքաջալերենք չուղղենք այդ բնազդը փոխանակ զայն խափանելու. ինչո՞ւ համար այդ գործունէութենէն օգուտ չքաղենք մանկան մէջ զարգացնելու համար՝ չէ՛ թէ մատանց ճկունութիւնը, այլ և գեղեցկագիտական ճաշակը որ կրնայ հոգեկան վայելից աղբիւր դառնալ որ մը անոր համար: Որչափ նիւթական նոյնչափ և բարոյական տեսակէտով պարտինք ուրեմն Ձեռագործ տալ մեր երկսեռ գարոյնականաց ձեռքն առ հասարակ:

Պիտե՞ալէնքն պարտաւորենք, ինչպէս ծակոտում, ծալուածք, կտրատում, ուտայնանկութիւն, հիւսուածք, ևն, որոնք տեսակ մը ձեռարուեստներ են, բաւական յաջողութեամբ կը գործադրուին արդէն մեր մանկավարժներուն մէջ ուր որ ունինք. թող աւելի՛ ընդարձակուելով շարունակուին ձեռարուեստը նախակրթարանաց մէջ:

Ձեռարուեստից վարժութիւնը, Առողջապահական և գիւղատնտեսական գիտելիք, Քաղաքական տնտեսութեան, Գործնական օրէնսգիտութեան, Քաղաքային կրթութեան վերաբերեալ ծանօթութիւնը, ահա՛ ուսումներ որոնք կը պակսին մեր նախակրթութեան մէջ և որոնք անհրաժեշտ կերպով մասն կազմելու են մեր նախնական ուսմանը՝ ծրագրին, քաղաքներէ սկսեալ մինչեւ գիւղերը:

Այն ատեն, կարծեմ որ, մեր աշակերտք թէ՛ իբր Հայ թէ՛ իբր Օսմանցի և թէ՛ իբր մարդ իրենց պարտքերը ըստ արժանոյն կատարելու սիրայօժարութեամբ, և՛ բարեկեցիկ ըլլալու, դիրք մը գրաւելու շատ մը միջոցներ ի ձեռին՝ պիտի մեկնին գարոյնէն. և այսպէս, սիրայօժարութիւնը պարտուց կատարման մասին՝ պիտի դառնայ կամք և պիտի վերածուի գործի:

Այն ատեն, ահա՛, կրթութենէն կը քաղենք չէ՛ թէ միայն կրթութեան, այլ և գործնական արդիւնք միանգամայն:

ՍԵՊՈՒՀ

Ա Յ Ր Ի Ն

Հոն կեցեր էր առանձին, հողակոյտի մ'առջեւ գլխիկոր, համակ սեւազգեստ, գլուխը բաց, աչքերն անթաց, խորին մըտածութեանց մէջ միտքը մոլորած, չհասկնալով թէ ի՞նչ էր այս առեղծուածը, ինչո՞ւ իրմէն բաժնուէր գացեր էր անդարձ ա՛յն զոր միայն սիրեց իւր բոլոր կենաց մէջ, և որուն սէրն այնքան քիչ վայելեց:

Երեկոյթի մը մէջ ճանչցաւ զնա: Երբ զինքն անոր ներկայացուց տանտիրուհին, առաջին նայուածքէն այնպիսի յուզում մը զգաց իւր սրտին խորը, այնչափ յուզուեցաւ ու սկսաւ գողգոլալ, որ և ոչ իսկ քաղաքավարական երկու բառ գտաւ պատասխանելու անոր սիրալիւր ընդունելութեան:

Ոչ խօսեցաւ նոյն գիշերը, ոչ պարեց. բնազդաբար միշտ խոյս տուաւ անկից, բայց տեսնելով թէ միշտ պիտի հանդիպէր անոր և չպիտի տոկար անոր նայուածքին, փախաւ: Դուրս նետուեցաւ տունէն առանց և ոչ իսկ մնաք բարով ըսելու տանտէրե-

րուն, թափառեցաւ փողոցէ փողոց աննպատակ, բայց ոչ մարմնոյն յոգնութիւնը, ոչ գիշերուան լուսութիւնն ու զով օդը չը կրցան հանդարտեցնել փոթորիկը որ կը յուզէր իւր հոգին և կ'այրէր գլուխը չարատանջ:

Երբ իւր սենեակը մտաւ Անդուան, արդէն գրեթէ լոյս էր. ի դուր ջանաց քնանալ, բռնի գոցելով իւր աչքերն և աշխատելով մոռնալ զնա. միշտ հոն էր նա, աչքին առջեւ. ձերմակներ հագած, երկայն գեղեցիկ հասակաւ, և միշտ չրթանցը վրայ իւր ժղպիտն այնքան պաշտելի, այնքան զգլխիչ:

* *

Հիմայ երջանիկ էր այլ ևս, աշխարհի տմենէն երջանիկ: Կը սիրէր զինքը և իւր կինը պիտի ըլլար: Ո՛րչափ տառապած էր անոր համար, և երբ տեսաւ զայն առաջին անգամ այն գիշերէն յետոյ ուր իւր հոգին կապուած էր անոր հետ անքակտելի, գիւղը, առանձին, մարգերուն վրայ թափառած, կարծես մոռնալով, և մօտեցաւ անոր գողգոլուն, իւր ձեռքը կարկառելով անոր ու քանի մը խօսք թոթովելով զորս ոչ ինք կը հասկնար, ոչ նա կը լսէր, յուզում մը նըշմարեց անոր աչքերուն մէջ որք անմիջապէս խոնարհեցան. տեսաւ անոր գեղին ու կարմիրն փոխաւ փոխ և շուարումը որ սր հոգւոյն խռովիլը կը մատնէր: Արդե՞օք:

Խոստովանութիւնը չուղացաւ, և երբ իրարմէ բաժնուեցան ժամերով չըմագայելէ յետոյ, արդէն ամէն բան ըսած էին իրարու: Երկուքն ալ ազատ, զի երկուքն ալ որք էին, ամէն որոշում տուած էին և քանի մ'օրէն Եկեղեցին պիտի օրհնէր իրենց սրտից միութիւնը:

* *

Երեկոյ մը, իրենց ամուսնութենէն հազիւ ամիս մը յետոյ, երբ տուն դարձաւ, իւր կինը չեկաւ գիւմարեւ զինքն ինչպէս կ'ընէր ամէն անգամ:

— Ո՛ւր է տիկինը,

— Իւր սենեակն է, քիչ մը անհանգիստ է, թոթովեց սպասուհին:

Խենդի պէս վեր վազեց և իւր կինը գլուտաւ բազմոյն վրայ ընկողմանած, գլուխը, բարձին վրայ, կարծես կ'այրէր:

Բժշկին լուր զրկեցին որ անմիջապէս հասաւ:

Խեղճ երիտասարդը իւր շնչառութիւնն իսկ արգիլելով, որպէս զի՛ մի գուցէ լուսութիւնը խանգարէ և բժշկը չիթի, սրտի անհնարին անձկութեամբ կը հետեւէր բժշկին քննութեան, խռովելով անոր ամէն ուղադրութիւններէն և կարծես խեղդուելով երբ յօնքերն սկսաւ պոստել, և ծանր ծանր, միշտ խորհելով, գեղադիրը գրեց և իւր պատուէրները տալով մեկնեցաւ:

Մինչեւ դուռը հետեւեցաւ անոր, չհամարձակելով սակայն հարցնել թէ ի՞նչ էր հիւանդութիւնը և ի՞նչպէս էր հիւանդին վիճակը:

* *

Մեռաւ:

Խեղճ կինը չկրցաւ տոկալ ախտին ուժգնութեան: Խամրեցաւ դարնան վարդին նման որուն կը հասնի խորշակին փանտ շունչը մահաբոյր:

Ճերմակ դագաղի մը մէջ գրին անոր վըտիտ մարմինը սպառած, ձերմակ ծաղիկներ լեցուցին չորս կողմը և տարին եկեղեցին

ուր հազիւ ամիս մը յառաջ մտեր էր հարսի ճերմակ հագուստներով և ճերմակ ծաղիկներով:

Ամուսինը հետեւեցաւ անոր մինչեւ հոն և հոնկից մինչեւ գերեզմանատուն, բոլորովին իւր գիտակցութիւնը կորսնցուցած, չհասկնալով թէ ի՞նչ կ'ընէին, ուր կ'երթար:

Հողին մէջ դրին ճերմակ դագաղը որուն մէջ պառկեր էր հէք կինը իւր երկայն գեղեցիկ հասակով, ճերմակ ծաղիկները լեցուցին անոր վրայ և հողով ծածկեցին: Բարեկամները աւին տարին զինքը տուն և ինք չէր գիտեր թէ ի՞նչ պատահեր էր, ամէն մէկը բան մը կ'ըսէր, բայց ինք չէր հասկնար թէ ի՞նչ ըսել կ'ուզէին:

Երբ ամէնքը մեկնեցան, վեր վազեց բընադղաբար, իւր կինը տեսնելու: Անշուշտ հոն էր նա, իրենց սենեակը: Ամայութիւնը իւր սիրոյ բոյնին՝ ցնցեց ու ժգին իւր բոլոր էութիւնը, զարթնում մ'եղաւ այս յանկարծական, և վաշտակի արագութեամբ դէպքերն անցան իւր մտքէն. հիւանդութիւնը, բժիշկը, ճերմակ դագաղը որուն մէջ պառկեր էր նա իւր երկայն գեղեցիկ հասակով, եկեղեցին, յետոյ գերեզմանատունը և ամէն բան հասկցաւ ու տունէն դուրս նետուեցաւ խելայեղ:

Եւ հիմայ հոն կեցեր էր առանձին, իրիկուան կէս լոյս կէս մութին մէջ կորսուած, գլխիկոր իւր կնոջ գերեզմանին առջև, որուն վրայ ամպերը կը ցօղէին իրենց արտառնական, գլուխը բաց, աչքերն անթարթ յառած այդ հողին որ կը ծածկէր իւր պաշտելին, չհասկնալով մահուան այս առեղծուածը և հարցնելով ինքնին թէ ինչո՞ւ իրմէն բաժներ էին զիօզա, ա՛յն զոր միայն սիրեց իւր բոլոր կենաց մէջ և որուն սէրն ա՛յնքան քիչ վայեցեց:

Յ. Թ. ԱՐԱՄԵԱՆ

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ՏՈՒՆՆ Ի ԿՈՎԿԱՍ

Տան մէջտեղն է օճախը, բոլորաթիւր գորգեր ու գորգերու վրայ բազմոցներ տարածուած են, որոնց վրայ ծաղկապատիկ կը նստին: Սակայն բարեբախտաբար բազմութիւն ընտանիքներ այնպէս չքաւոր են որ ոչ թէ միայն գորգ չունին, այլ և տան յատակը ծածկելու համար հարկաւոր եղած էն ալ զուրկ գտնուելով՝ մերկ գետնին վրայ կը նստին: Բարեբախտաբար չքաւորութիւնը զմարդիկ հնարագէտ ըրած է. չքաւորք գետնին չաղախով՝ մէջը մազ և յարդ խառնելէ ետքը՝ լաւ կը ծեփեն, որով անտանելի փոշին գոնեայ քիչ մը կը նուազի: Օճախը թէ՛ արտաքուստ և թէ՛ ներքուստ տան մը գլխաւոր նշանն, ընտանեաց կրօնական-նուիրական նշանակն է: Երբ եղբարք կը բաժնուին, կրտսերն անմիջապէս իրեն համար նոր օճախ մը կը շինէ, և՛ որչափ կը յիշեմ, առաջին կրակը հայրենի օճախէն իւր տունը կը բերէ: Բազմութիւն բացատրութիւնք ընտանեաց օճախին իմաստը կը պարզեն: Այս բացատրութեանց մէկ քանին ի մտաց յառաջ բերելն կարծեմ անօգուտ չէ: Բայց նախ կ'ուզեմ ըսել թէ ինձ զարմանալի և ցայսօր անըմբռնելի մնացած է ընտանեաց այս կարեւոր միջավայրը

ցուցնող հայերէն սկզբնական բառին ժողովրդեան բերնէն անհետ եղած ըլլալն ու անոր տեղ թէ՛ մեր և թէ՛ Ռուսաց քով տուրանեան-թաթարական օճախ բառին մուտ գտած ըլլալը:

Կ'երդնուն յօճախն և նոյնն իրր կենդանի էակ պատկերացնելով՝ կ'անիծեն: Երբ տնէ մ'աղջիկ առնուլ ուզեն՝ աղջիկն ի կնութիւն խնդրողք սովորաբար անոր ծընողաց կ'ըսեն. «Եկած ենք օճախէդ ափ մը մոխիր առնուլ և մեր օճախին մոխիրն հետ խառնելու» (մուց եկալ բնք մըն հափուռ մոխիր էր օճիցն քու օճախէս նհեճ սանիցն մեր օճախին նհեճ խառնիցն): Ըստ այսմ կը ջանացուի բարեւալ օճախէ աղջիկ մ'առնուլ և հակադարձ կերպով՝ սոյնպիսի ընտանիքէ փեսայ մ'ուռննալ: Նա օճախի զաւակ է ասացուածքին իմաստն է՝ լաւ ընտանիքէ: Անարժան որդի մ'իւր հայրենի օճախին անպատուութիւն է: «Տանդ օճախին կրակը մարի» (բսքըմաւ քո կանչալ՝ օճախիդ կրակը հանգի) ըսելով՝ կ'անիծեն: Նոյն իմաստով նաեւ կ'ըսուի «Ծուխդ մարի» կամ ուրիշ օրինակ մը՝ երբ մանկամարդ կինն անճարակ է կամ բան մ'ըրած է, սկեսուրը կ'ըսէ. «Հօրդ օճախը չըջի (հօրդ օճախը պրիւշակ ինի): Ուրիշ բազմութիւն օրինակներ եւս կրնայի յառաջ բերել, բայց կարծեմ թէ բերուածները կը բաւեն թեթեւ գաղափար մը տալու թէ օճախն ի՞նչ մեծ նշանակութիւն ունի Հայոց քով:

(Հանդէս Ամսօրեայ)

ԹՂԹԱԴՐՈՇՄՆԵՐԸ

Աշխարհի բոլոր պետութեանց ծանօթ են հիմայ թղթագործներն, որոց կարեւորութիւնն երթալով կ'աւելնայ: Եւրոպացի գիտունք ոմանք վերջերս ուսումնասիրութեան նիւթ ըրած են անոնց ծագումն, և էնսէփանցաւ Պէթ անուն Պէլճիական լրագիրն անոնց վրայ գրած է երկար յօդուած մը, ուրկէ կը քաղենք հետեւեալ հետաքրքրական մասերն:

Եթէ պրպտելու ըլլանք հին դարերն՝ գիտնալու համար թէ ե՞րբ և որո՞ւ օրով սկսած են թղթակցութիւնք, կը հասնինք մինչեւ Պարսից Դարեհ թագաւորին ժամանակն: Այնուհետեւ թղթերու փոխադրութիւնը կը տեսնենք Օգոստոս կայսեր եւ Շարլմայնի դարուց մէջ. սակայն մեր ժամանակները, թղթակցութեանց բուն սկիզբն կը համարուի 1632 թուականն:

1652ին հաստատուեցաւ առաջին անգամ թղթագործման անուամբ տեսակ մը թղթէ գօտի որ նամակներու բոլորաթիւր կը փակցուէր մինչեւ 1840 թուականն, յորում Անգլիացի Սըր Բովինտ ձիւ նամակներու վրայ փակցնելու յատուկ թղթիկ մը պատրաստեց և Բրիտանական կառավարութիւնն որոշեց այդ առաջին թղթագործին գործածութիւնը:

1847 դեկտեմբեր 24ին Պէլճիայի մէջ ալ այս տեսակ թղթագործի մը գործածութիւնը հրամայուեցաւ, սակայն պատրաստուած թղթագործներն հազիւ սկսան գործածուիլ 1849 յունիս 27ին: Ֆրանսայի մէջ թղթագործի գործածութիւնը կ'սկսի նոյն թուականի դեկտ. մէկին և Գերմանիոյ մէջ 1852ին, այնուհետեւ մինչեւ հիմա թղթա-

գործներն հասած են արդի վիճակին: Ի սկզբան շատ դժուար էր թղթագործներու գործածութիւնն: 1851ին դարձեալ Սըր Արչըր անուն Անգլիացին էր որ գտաւ զանոնք իրարմէ բաժնելու եղանակն և այսպէս վերջին ծայր դիւրութիւն մը ընծայեց թղթագործներու գործածութեան:

1891 թուականին Պէլճիայի թղթատարական վարչութեան մասնաճիւղներու միջոցաւ ցրուեալ նամակներու թիւն 68.679.999 ի, բաց թղթակցութեանց տոմսերու թիւն 31.170.984 ի, լրագիրներու թիւն 66.287.637 ի, և ուրիշ տպագրեալ զանազան թղթերու թիւն 81.978.680 ի կը հասնի:

Միեւնոյն թուականին այդ երկրէն օտար երկիրներ զրկուած նամակներու և այլոց թիւն երկրին մէջ ցրուածներուն կրկնապատկին է: Գերմանիոյ մէջ, նոյն թուականին, երկրին զանազան մասնաճիւղերուն մէջ ցրուած նամակներու, բաց թղթակցութեանց տոմսերու, և այլն ի թիւն 377.718.486 ի կը հասնի: Ֆրանսայի՝ 1892 թուականին՝ թղթատանց զուտ հասոյթն է 156.733.530 ֆրանք:

Թղթագործը առեւտրական գործառնութիւններն ալ մասամբ դիւրացուցած են, Պանգոտոմսներու տեղ գործածուելով. շատեր թղթագործ կը զրկեն իրենց ստացած ապրանքին փոխարէն. շատ տեղեր գիւղացիք թղթագործներով կը վճարեն իրենց կալուածական տուրքերն:

Թղթագործը ժամանակէ մը ի վեր հաւաքածոյներու նիւթ ալ եղած են: Ֆրանսայի մէջ սկսաւ այս բան և այսօր աշխարհի գրեթէ ամեն կողմն հազարաւոր մարդիկ այդպիսի հաւաքածոյներ պատրաստելու տուած են զիրենք: Կան մարդիկ, որք թղթագործներու հաւաքածոյի մը տիրանալու համար տարօրինակ միջոցներու գործած են: Իբրեւ հետաքրքրական ինչ աւելորդ չեմ համարիր անոնցմէ մէկ քանին ներկայացնել մեր ընթերցողաց: Անգլիացի մը ուզելով ամէն ազգի զանազան թղթագործներու հաւաքածոյ մը ընծայել իւր որդւոյն զոր չափազանց կը սիրէր, լրագիրներու միջոցաւ ազգարարութիւն մը ընել կուտայ, որուն մէջ կը յայտնէ թէ՛ ինք բաւական հարուստ մէկն է, և թէ՛ կը փափաքի միջին աստիճանի գեղեցիկ աղջկան մը հետ ամուսնանալ: Ուստի հրաւէր կը կարդայ ամէն երկրի աղջիկ ունեցող ծնողներու, թղթակցի իրեն հետ: Ասոր վրայ շատ մը երկիրներէ նամակներ գալ կ'սկսին և մեր հարուստը քիչ ատենէն կը յաջողի կազմել 25000 փուլի հաւաքածոյ մը, զոր կը նուիրէ իւր որդւոյն:

Ուրիշ մէկն ալ լրագրաց միջոցաւ կ'ազգարարէ թէ ով որ իրեն մէկ ֆրանքի արժողութեամբ թղթագործի դրէ, կը խոստանայ անոր մէկ միլիոն ֆրանք վաստկելու ճամբան սովորեցնել և արդարեւ ինք միլիոնի մը արժողութեամբ թղթագործի կորզելէն վերջ, երկրորդ ազգարարութիւն մը կ'ընէ սա իմաստով. «Եթէ դուք ալ ճիշդ ինձ պէս ընէք, մէկ միլիոն ֆրանք կը շահիք»:

Հին և նոր թղթագործի վաճառականութիւնն էն առաջ Լափլանտ անուն անձն հաստատած է Պէլճիայի մէջ: Երկրորդ անգամ, 1860 թուականին, Փարիզի մէջ հիմնուած է այդ կարգի վաճառատուն մը:

Վերջը Թիւլիքերի պալատան շրջակայքը հիմնուած է թղթագործներու պորտա մը: Լոնտոնի Պրիւրն Լէն ըստուած տեղն ալ պորտա մը կայ:

Թղթագործներու հետաքրքիրը իրենց յատուկ ժողովներն ունեցան. մինչեւ անգամ հաստատեցին լրագիրներ՝ լոկ թղթագործներու վրայ խօսող՝ որք թէեւ իրենց առաջին քայլերուն մէջ չյաջողեցան, սակայն ի վերջոյ հետաքրքիրները շատնալով, այդ կարգի լրագիրներն ալ հաստատուին հիմն բռնեցին և հիմա աշխարհի մէջ թղթագործի վրայ խօսող 4200 լրագիրներ կան:

Փարիզի մէջ հիմա 200 վաճառականք կան, որք թղթագործի աուրեւառով միայն կ'զբաղին, և իրենցմէ իւրաքանչիւրին տարեկան գործառնութիւնք 150-200 միլիոն ֆրանքի կը հասնին: Թղթագործի հաւաքողներու փափաքն որչափ աւելնայ, հազուադիւր թղթագործներու գինն ալ նոյն համեմատութեամբ կը բարձրանայ. թղթագործներ կան որք թէեւ 5 փարայի արժուութեամբ ի հրապարակ հանուած էին, հիմա 100-1000 ֆրանք կ'արժեն: Ամերիկայի Կույանա և Ռիւանիոնի թղթագործներէն մէկ քանին հիմա 1500-2000 ֆրանքի կը ծախուին: Մ'որիս կղզւոյն յատուկ, հազուադիւր թղթագործներէն մին վերջերս 5000 ֆրանքի և Ռիւանիոնի յատուկ թղթագործներէն երկուքն ալ անցեալները 8400 ֆրանքի ծախուեր են:

Երբ թղթագործներն այսպէս հիննալով սուղնալու վրայ են, կը կարծէք որ վարպետորդները բերանաբաց կը մնան. — չէ, եւրոպայի մէջ հիմա շատ մը գործարաններ հաստատուած են յորս ոչ միայն հին թղթագործներ կը կեղծուին, այլ և նորեր ալ, և գաղտնի կը ծախուին: Թղթագործի կեղծելու արհեստն շատ յառաջ գացած է և պետութիւնք ոմանք անոր առաջքն առնելու միջոցներուն վրայ կը խորհին:

Յ. Մ. ԱՋՆԱՌԻՐԱՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՐԵՎՅՈՒԹԻՒՆ

Վաղամեռիկ դաստառ Մկրտիչ Պարսապեանցի հիւանդութեան միջոցին իրեն և իւր տկար մօրն օգնելու համար մեր բացած հանգանակութենէն մինչև նախընթաց շաբաթ օր գոյացած 806 զրշէն մեր քով մընացած մասն ալ կիւրակէ օր յանձնեցինք յիշեալ տիկնոջ, և ստացանք հետեւեալ ընկալիքն.

«Ծաղիկի Տնօրէն... Յովնան Փալա-
«գաշեանէ ստացայ (716) եօթն հարիւր տա-
«սըն և վեց զրուշ, գումար որդւոյս Մը-
«կըրտչի համար բացուած հանգանակու-
«թեան, բաց ի իննսուն զրուշն՝ զոր ըս-
«տացած եմ Տիկ. Գ. Մատակեանի ձեռօք,
— Ի հաստատութիւն բանիս ստորագրեմ:
27 յունիս 93 ԴԱԼԻԹԱ ԲԱՐՍԱՄԵԱՆՅ

Վերագրեալ գումարին յանձնման վկայ.
Մ. Ս. ՄԷՉՊՈՒՐԵԱՆ

Որդեկորոյս մայրն, որ իրեն յանձնուած գումարով կը պատրաստուի Բէթերապուրի վերադառնալ իւր աղջկան քով, սրտագին մաղթանքներ ըրաւ Պոլսոյ ազնիւ Հայ հա-

սարակութեան համար որ կարեկցաբար փութաց թեթեւեղել իւր տառապանքը:

Մեր կողմանէ ևս շնորհակալութիւն բո-
լոր նուիրատուաց և անոնց որ գէթ սրտով համակիր եղան այսպիսի առաքինական գործոյ մը:

Շարժուս ստացանք նաեւ 40 զրուշ Սպանդարեան Մանկապարտէզէն և 15 զրուշ Մաղնիսայի ուսուցիչներէն, ընդամենը 55 զրուշ, որ զրկուեցաւ Մէզպուրեան Էֆէն-տիկ՝ Տիկին Պարսամեանի յանձնուելու հա-մար: Ուրեմն նուիրատուութեանց ընդհա-նուր գումարը կը լինի 861 զրուշ:

Հանգանակութիւնը փակեալ է այլ ևս:

Գ Ի Տ Ա Կ Ա Ն Փ Ո Ր Ձ Ե Ր

1. Բաժակ մը ջուրի վրայ ասնղ մը կե-
ցուցել. — Լեցուր գաւաթ մը ջուր մինչև բերանը և դիր զայն սեղանի մը վերայ, զգուշութիւն ընելով որ չը շարժի: Ա՛ռ սի-
կարի թղթի թերթիկ մը և դիր ասեղն նո-
րա վերայ. յետոյ թղթի ծայրէն բռնելով վերէն ի վար սահեցուր ասեղն ջուրի վերայ՝ պահելով հաւասարակշռութիւնն, այնպէս որ ասեղն երկու ծայրերն ալ մի և նոյն ատեն իջնեն ջուրի վերայ, և ահա՛ ասեղն իւր լոստ օլտի երթեւեկէ ջուրին վերայ՝ առանց ըն-կըղմելու: Երբ բաժակը շարժի, ասեղն կ'իջնէ ջուրի յատակն:

2. Զրալից բաժակի մը ցակէն՝ առանց ջուր բափելու՝ թուղթն առնուլ. — Կէս թերթ ձերմակ թուղթի վրայ ջրով լեցուն գաւաթ մը դիր, հոգ տանելով որ գաւաթին տակը չոր ըլլայ. թուղթին մէկ ծայրէն բռնէ և առանց տքնտքնալու ուժով մը քաշէ. բաժակն իւր տեղն անշարժ պիտի մնայ:

3. Մէկիս մը գաւաթի մը եզերքը կեցու-
ցել. — Առ երկու փոքր պատառաքաղ (մեծ ալ կրնայ ըլլալ) և մէճիան դոցա առաջին ժանեաց մէջը խոթէ, այնպէս որ մէճիտի եզերքը լինի դոցա ժանեաց մէջ: Բեր գա-
ւաթ մի և մէճիտի միւս կէսն դիր նորա եզերքն, այնպէս որ պատառաքաղներուն ծանրութիւնը լինի երկու կողմէն հաւասար զօրութեամբ, և ահա պատառաքաղներէ մին մի կողմ, միւսը ներհակ կաղմը կը շարժին մէճիտի միջոցաւ՝ գաւաթին եզերքը անվը-տանդ ելեւէջելով:

Ասանա

ՈՍՊ

ՄԵՐ ՀՈՐԻՋՈՆԷՆ ԴՈՒՐՍ

Գերմանական Բայխթակի ընտրութիւնք աւարտելով, Վիլհելմ Կայսր անձամբ կը բա-նայ նորընտիր ժողովը և նշանաւոր բանա-խօսութեամբ մը կը հրաւիրէ զայն անյա-պաղ քուէարկել զինուորական նոր օրէն-քը, յօգուտ խաղաղութեան Գերմանիոյ: Կայսերական բանախօսութիւնը խորին սը-պաւորութիւն մը կը թողու ժողովին վրայ որոյ մեծամասնութիւնը արդէն հակամէտ կ'երեւի ընդունելու յիշեալ օրէնքը: Այս-պէս այս խնդիրը կարգադրուած կը թուի՝ ըստ բաղձանաց Վիլհելմ Կայսեր, թէպէտ և նախկին նախարարապետ Պիլզնարք իւր ներշնչման հետեւող լրագրաց և իւր խօ-

սակցութեանց մէջ կը քննադատէ այդ ծրա-գիր՝ և զայն աւելի վնասակար կը համարի քան թէ օգտակար Գերմանական բանակին համար: Ապագայն միայն պիտի ցուցնէ թէ ո՛ր կողմն իրաւացի է: Մինչ այսպիսի ընդ-դիմութեան կը հանդիպի Գերմանիոյ մէջ զինուորական վերակազմութեան ծրագիրը, Ֆրանսայի մէջ խորհրդարանն անձայն և անշուկ՝ գրեթէ առանց վիճաբանութեան՝ կը քուէարկէ նմանօրինակ օրէնք մը, պա-րագայ մը զոր Գերման լրագիրք չպիտի մոռնան անշուշտ իւր հետեւելի օրինակ ներկայել իւրեանց երեսփոխանաց:

Լոնտոնի ժողովուրդը ուրախութեամբ տօնեց Եօրքի դքսին ամուսնութեան հան-դէսը գրեթէ ճիշդ նոյն պահուն՝ ուր Մի-ջերկրականի Անգլիական նաւատորմը՝ դեռ անծանօթ պատճառներու բերամբ, կը տեսնէր կորուստն իւր հզօրագոյն մարտա-նաւերէն միոյն, Վիկտորիա զրահաւորին, որոյ հետ կը կորսուին Ծովակալ մը և չորս հարիւրէ աւելի պաշտօնակալք, զինուորք և նաւաստիք:

Այս աղէտ, դարուս այս կարգի մեծա-գոյն արկածներէն մին, կը ցնցէ ամբողջ Անգլիան որ դժուարաւ պիտի մխիթարուի ոչ այնչափ նիւթական կորուստին համար, ո՛րչափ այնքան արի կեանքերու անհետաց-մամբ ծովային բանակին մէջ զգալի բաց մը թողելուն համար: Զինուորական տոեան մը որ ի մօտոյ պիտի գումարի ի Մալթա կամ ի Ճիպրալթար, պիտի ջանայ ճշգրէ իւրաքան-չիւրի պաշտօնակալի պատասխանատուու-թեան բաժինը:

Եօրքի դքսին հարսանեաց հրաւիրեալ Արքայականք և այլ իշխանք կը վերադառ-նան և Զարեւիչ մեծ գուքսը ի գարձին Պէրլին կանգ կ'առնու. երկրորդ անգամ կը տեսակցի Վիլհելմ Կայսեր հետ որ սիրա-լիւ ընդունելութիւն կ'ընէ երիտասարդ իշ-խանին: Հակառակ այս քաղաքավարական ցոյցերուն՝ չահերն անհաշտ կը մնան և Գեր-մանիա ու Ռուսիա չեն յաջողիր համաձայնիլ վաճառականական դաշնագրի մասին որոյ բանակցութիւնք կը տեւեն այնչափ երկար ժամանակէ ի վեր առանց արգիւնքի:

Ֆրանսայի խորհրդարանը կը վաւերացնէ Ֆրանք և Ռուս վաճառականական դաշնագի-րը որ իրեւ օրէնք կը հրատարակուի, և նախարարապետ Պ. Տիւրիլի իւր ազդու գործողութեամբ ընդդէմ գործաւորական կուսակցութեան նոր յաղթանակ մը եւս կը տանի և այս կերպիւ գէթ ժամանակի մը համար կ'ապահովէ իւր Դահլիճին գոյու-թիւնը: Յախուռն Տէրուլթի և դիւրա-հաւան Միլվուայի յարուցած յուզումը տա-կաւ կը հանդարտի և հարցաքննիչ դա-տաւորը միայն դեռ կը շարունակէ այս խնդրով զբաղիլ: Իտալիոյ մէջ ճիւղիթթի նախարարութեան գիրքն եւս կ'ամրապնդի Պանքայներու վերաբերեալ օրինաց քուէ-արկութեամբ, թէպէտ և, ըստ Թայմզի և ձեռնհաս անձանց կարծեաց, այդ օրէնք բնաւ չպիտի նպաստէ Իտալիոյ տնտեսական վիճակին բարւոյթման, վիճակ մը որ հեռի է գոհացուցիչ ըլլալէ:

Այսպէս գրեթէ կատարեալ հանգար-տութիւն կը տիրէ բոլոր եւրոպայի մէջ և եզրկատար դեռատի խաղաղ Պոլիս իւր հաւատարմութեան և հպատակութեան յայտարարութիւնն ընել իւր և մեր Սիրեց-

եալ վեհապետին վեհ. Ապտ իւլ Համիտ Կայսեր որ հայրական սիրով և արքայազնայեւ շուքով կը հիւրընկալէ իւր իշխանազուն հրապարակը:

Բարձր. Ապպաս Հիլմի փաշա դիւրութեամբ չափաւ մոռնայ Վոսիորի ափանց վրայ իւր անցուցած հաճելի ժամերը:

Գ.Ր. ԶԱՔԱՐԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Թէ՛ Գատը-գիւղի և Թէ՛ Մաքրի-գիւղի թաղ. Խորհրդայնորէնտիր անգամը իրենց հրաժարականներուն վրայ պնդած լինելով, Գաղ. Ժողովը երկու գիւղերուն ալ նոր ընտրութեան հրահանգ տալ որոշեց:

— Իւսկիւտարի Ազգ. գերեզմանատան պատերու շինութեան յանձնաժողովը հրաժարած և շինութեան մէկ մասն անաւարտ և գոյացեալ պարտքն անվճար մնացած լինելով, Տնտեսական Խորհուրդն որոշեց գրել իւսկիւտարի երկու թաղի և Գուղիունճուկի թաղ. Խորհրդոց, որպէս զի իրենց մէջէն մասնախումբ մը կազմեն և հոգ տանին պակաս մնացած մասերն աւարտելու և պարտքին վճարման համար տնօրէնութիւն մ'ընելու:

— Նոր-Դար էն կ'իմանամք թէ ի Շուշի յունիսի 12 ին վախճանք է հանգուցեալ Մարտիրոս Առաքելեանի այրին 74 տարեկան. իւր որդիքը՝ Գրիգոր և Նիկողոս Առաքելեանք՝ որոնք Բագու կը բնակին եւ ունին նախ զործարաններ, իրենց ծնողաց յիշատակը յարգելու համար 3,300 ռուբլի նուիրեր են կովկասու զանազան քաղաքաց գաղութական, եկեղեցական, վանական և այլ բարեգործական հաստատութեանց:

— Դուրեանի Թատրոն ին ներկայացումը, որ իւսկիւտար Պաշլար Պաշի Ամբիկեան թատրոնին մէջ անցեալ կիւրակէ օր վերջնականապէս տեղի պիտի ունենար, դարձեալ յետաձգուեցաւ. կըսուի թէ յուլ. 11 ին տեղի պիտի ունենայ. Կեդր. վարժարանի ուսանողաց կողմանէ երեք ներկայացուցիչք, Թատրոն ին ներկայացման առթիւ, անցեալ կիւրակէ առաւօտ իւսկիւտար երթալով և իրենց հետ առնելով Ս. Խաչ եկեղեցւոյն քահանայներէն Տ. Սերովբէ Հայրն, հոգեհանգիստ կատարել տուին Դուրեանի գերեզմանին վրայ և շիրմին վրայ դրին «Կեդրոնականին Ուսանողներ» իրենց Դուրեանին» ձօնով ծաղկեայ պսակ մը:

— Հնտախտէ վախճաններ է Պաղտատի Տէր Իսախանուր քահանայն:

— Ս. Պատրիարքը քանի մ'օրէ ի վեր կը տառապի ստամոքսի հիւանդութեամբ և անկողնոյ կը ծառայէ: Ծառթուս մէջ Տեարք Խորասանճեան, Մատթէոսեան և Նահապետեան բժիշկներն այս առթիւ խորհրդակցութեան կողմէն ի Մաքրի-գիւղ. Գ. օր Տ. Եզնիկ վարդ. Բալասթեան և

Կրօն. Ժողովոյ անդամներէն Տ. Գարեգին վարդապետ Թաթարեան Գարակէօմբիկի եկեղեցւոյն վրայ ձեռնադրուելիք քահանայացուն մասին տեսակցութիւն մ'ունեցան Ն. Սրբազնութեան հետ. Հայ թերթ մը սխալմամբ հրատարակած էր թէ Կրօն. Ժողովոյ անդամը այցելութեան գացած են ի Մաքրի-գիւղ:

— Վաղը, վարդապետի տօնին առթիւ, Տ. Մատթէոս եպիս. Իզմիրեան Ս. Պատարագ պիտի մատուցանէ Իւսկիւտարի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ մէջ՝ ի հոգեւոր միութարութիւն բարեպաշտ ժողովրդեան. նոյնպէս երեքշաբթի օր՝ ի միութարութիւն բարեպաշտուհի տիկնանց:

— Ամսոյս 11 ին կիւրակէ օր Գանալիլի եկեղեցւոյն Մկրտութեան աւագանին օծումը պիտի կատարէ Տ. Մելքիսեդեկ Ս. Արքեպիսկոպոս Մուրատեանց:

— Զմիւռնիոյ ազգային վարժարանաց տեսուչ Պ. Յովհաննէս Տէր-Միրաքեանց, որոյ պաշտօնավարութեան դէմ գանգատները բազմացած էին վերջերս, հրաժարելով այդ պաշտօնէն, մեկնած է դէպ իւր ծննդավայրն Աղեքսանդրաքով: Կը մտախօսէր որ այս անգամ արժանաւոր ընտրութիւն մը տեղի ունենայ:

— Պատր. Փոխանորդ Հայրն, ընկերակցութեամբ Յրէնիկեան Արաքսամ Էֆէնտի, հինգշաբթի օր ի Տէֆթէրտար-Պուրնու երթալով, բարի գալուստ մաղթեց Եգիպտոսի Բարձր. Խորհրդին:

— Մեզպուրեան աղջկանց վարժարանի չորսնասարս օրիորդաց վկայականներու բաշխման հանդէսը տեղի պիտի ունենայ ամսոյս 6 ին, երեքշաբթի օր, վարժարանին պարտիզին մէջ:

— Գում-գաբուի Մայր և Լուսաւորչեան վարժարանաց տարեկան քննութիւնք սկսան յուլիս 11 ին և պիտի տեւեն մինչև 10:

— Ինչպէս կանխաւ ծանուցինք, անցեալ կիւրակէ օր տեղի ունեցաւ Գանալիլի վերաշինեալ Ս. Առաքելոց եկեղեցւոյ Օծման արարողութիւնը: Հրատարակեալ տեղեկութիւններէն կ'երեւի թէ վերաշինութեան ծախքն յանգած է 960 ոսկւոյ, որ հանգանակուած է մասնաւոր աշխատութեամբ Ղազարոսեան Բարսեղ Էֆէնտի: Տաճարը կը գրաւէ 400 կանգուն տեղ, իսկ եկեղեցին՝ բանկալը և խորհրդարանն ի միասին հաշուելով՝ կառուցեալ է 560 կանգուն գետնի վրայ: Եֆէնտի զանազան մասանց վրայ դեռ ինչ ինչ թերութիւններ կան որ կը կարօտին 100 ոսկւոյ չափ ծախուց, և զորս լրացնելու համար Բարսեղ Էֆ. կը շարունակէ նուիրահաւաքութիւնն՝ օրինակելի անձնութեամբ:

— Երկուշաբթի օր, 5 յուլիս, ի ժամ 5, տեղի պիտի ունենայ Գում-գաբուի Միրիճանեան վարժարանի Ը. տարւոյ Մրցանակաշխութեան հանդէսն ընդ նախագահութեամբ Տ. Մատթէոս եպիս. Իզմիրեանի:

— Անցեալ չարթուն մէջ հրատարակեցինք Ս. Փրկչի Հիւանդանոցի 1893 — 94 տարւոյ ելմտացոյցն, որ իւր 2,000 ոսկւոյ բաց մը կը ներկայէ: Մեր տեղեկութեանց նայելով, այս բաց յառաջ կուգայ երեք որոշ պայմաններէ (Ա.) Պատասպարելոց թուոյն 800ի բարձրանալէն միջին հաշուով, (Բ.) Հանգանակութեան հաշուոյն փակումէն, և Գ. Նոր կանոնագրով մուծուած նոր ծախքե-

րէն: Հոգաբարձութիւնն առաջարկած է Ազգ. վարչութեան՝ վիճակահանութեան ձեւ մ'ընդունիլ այս բացը գոցելու համար, պէտք եղած կարգադրութեամբ: Ազգ. վարչութիւն այժմ սոյն ելմտացոյցի քննութեամբ կը զբաղի, որ գործադրելի պիտի ըլլայ վարչական վաւերացումէն և հաստատութենէն ետքը միայն:

Պաշտօնէից տարեկան թուակ նշանակուած է 216,000 դրուշ: Կը լսենք թէ այս գումարէն 576 ոսկին կամ 62 հազար 208 դրուշը կը ներկայացնէ չորս բժիշկներու և երեք գեղագործներու թուակը նոր կանոնագրոյն համեմատ, վիրադարման հիւանդապահ պաշտօնէից թուակներէն զատ:

Հիւանդանոցի նոր կանոնագրին, Ազգ. վարչութեան հաստատեալ, 1,000 օրինակ տպագրուած է, և այս օրերս ի վաճառ կը հանուի յոգուտ այն հաստատութեան:

Արեւելք

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Բաղէշի նահանգին թաղապետական բժիշկ Ալիքսան Էֆէնտի Սանիյէի Բ. աստիճան և Տիարաքէթի վաճառականներէն Գազապեան Յովհաննէս Էֆէնտի Սալիսէի աստիճանը շնորհուեցաւ:

— Հաճրն գաւառակի Խտարէի Ժողովոյ անդամներէն Շոքրոմեան Հաճի Կարապետ աղայի՝ Գ. կարգի Մէճիտլիյէ պատուանշան շնորհուեցաւ:

— Պեսական խորհրդոյ անգամ Սէֆէրեան Նշան Էֆ. միանգամայն օտար լրագրաց դիւանի տնօրէն անուանեցաւ: Նոյն դիւանն որ ցարդ արտաքին գործոց նախարարութեան ենթարկեալ էր, ներքին գործոց նախարարութեան բաժնին անցաւ:

— Եգիպտոսի Խորհրդ Բարձր. Ապպաս Հիլմի փաշա երկուշաբթի առաւօտ իւր հետեւորդներով մայրաքաղաքս հասնելով, ուղղակի Կայս. Պալատ գնաց իր մեծարանքները մատուցանելու առ Վեհ. Սուլթանն: Նորին Բարձրութեան հետ մայրաքաղաքս եկած է նաեւ, բաց ի այն բարձրաստիճան պաշտօնատարներէն որոց մասին գրեցինք անցեալ անգամ, նաեւ Եգիպտոսի արտասովոր պատուիրակ Ահմէտ Մուխթար փաշա: Վեհ. Սուլթանը Բարձր. Խորհրդին շնորհեց Իմթիազի պատուանշանը:

— Ամասիայէն կը գրեն Սաաթէրի թէ, մայիս 23 ին Կիւմիւշ Հաճի քէոյ դիւղաքաղաքացի Զիւլաֆօղլը Յովհաննէս վիրաւորուեր է: Տեղական կառավարութիւնը քննութեանց ձեռնարկելով հաստատեց թէ նոյն տեղացի Յակոբ՝ պատելու պատուակաւ պարտէզները տարեր է այդ Յովհաննէսը և մինչեւ երեկոյեան ժամ կէսը զինովցուցեր է: Յակոբի կարգադրութեամբ մօտը տեղ մը ապաստանած մէկ քանի մարդիկ ընթացիկ հարուածով մը կուրծքէն վիրաւորեր են Յովհաննէսը: Յակոբ ու այդ գործին մէջ մեղսակցութիւն ունեցող Սապօնճօղլը Յովհաննէս անուն դերձակը ձերբակալուեր են: Տասն օր յետոյ, յունիս 2 ին, վիրաւորեալ Յովհաննէս իւր տունը երթալու պահուն ընթացիկ հարուածով սպաննուեր է չորս Հայերու կողմանէ: Տեղական կառավարութիւնը հետամուտ է ձերբակալելու այդ անձերը՝ որք փախած են:

— Զմիւռնիոյ թուղի բերքն 100 ին 30 համեմատութեամբ պակաս կ'ենթադրուի այս տարի :

— Օսմ. Սիկառէքի արտածման ընկերութիւնն ի մօտոյ շրջաբերութեան պիտի հանէ իւր դրամագլուխը կազմող բաժնեթուղթերուն մէկ մասը : Ընկերութեան դրամագլուխը երկու Սէնթիներէ բաղկացած է, առաջինը 62,500 բաժնեթուղթով և երկրորդը 47,500 բաժնեթուղթով : Այժմ հրապարակ հանուելիքն է Ա. սէնթին, որ իրաւունք ունի ստանալու ընկերութեան շահուն 100 էն 6 ը, ուրիշ որ և է բաշխուած առաջ :

— Հնգալիսի 5 դէպք ու 1 մահ պատահեր է ի Պարսա, յունիս 27 էն 28 : Յունիս 28 էն 29, նոր դէպք չէ պատահած և առաջուան բռնուածներէն մարդ մը մեռեր է : Պարսայի մէջ հնտախտի առաջին դէպքը պատահեր է մայիս 26 ին և ի Զէպլի, մայիս 31 ին : Մայիս 17 ին հնտախտէ մեռնողներ եղեր են ի Շաթրէ : Շրջակայ աշիրթք հնտախտին ստատիւթեանն անտեղեակ իրենց հիւանդները ցոյց չեն տուած բժշկներուն, որով ախտին տարածուելուն պատճառ եղեր են : Հնտախտն սկսելն մինչեւ յունիս 5, Պարսայի ու շրջակայ գաւառակայ մէջ 217 անձեր վարակուեր և 123 մահեր պատահեր են :

— Համագալիսի Անկեղանցի կառուցումը փութով յաւաք կը տարուի : Վեհ. Սուլթանին կողմանէ շնորհեալ մեծաքանակ գումարներէն զատ, յատուկ յանձնաժողովն 500,000 զրուշի նպաստի տոմսակներ զրկած է կառավարական պաշտօնատանց և գաւառաց, որոցմէ 300,000 զրուշին աւելի դուրս մը գանձուելով յանձնուած է ներքին գործոց նախարարութեան արկղին : Մնացեալ մասն ալ հետզհետէ զրկուելու վրայ է :

— Հնգալիսի ի Թուրքիա ճարակունի արագիւլեւ համար, Վեհ. Սուլթանն հրամայած է որ այս տարի անցեալ տարուէն աւելի զգուշութիւն ըլլուի և առողջապահական խիստ միջոցներ ձեռք առնուին : Բ. Դուռը կայս. սոյն իրատէն հաղորդած է Առողջապահական վարչութեան, որ իւր կողմանէ հարկ եղածը գրած է որոց որ անկ է :

— Կարնեցի Յարութիւն Ղազարոսեան անուն մարդ մը, կ'ըսէ Քարիք լրագիրը, ի նպատակ վարժարանի մը մէկ քանի մարդերէ խաբէրայութեամբ դրամ հաւաքեր է : Լեւոն ու Տիգրան անուն ուրիշ երկու անձինք ալ Յարութիւնի հաւաքած այդ դրամներէն իրրեւ աւանդ իրենց յանձնուած մասը գործածած են իրենց անձնական պիտոյից : Ոստիկանատան մէջ կատարուած նախնական քննութիւնք աւարտած լինելով, տեղեկագիրը յանձնուած է Արդարութեան գործոց նախարարութեան և հարցաքննութիւնք սկսած են :

— Քարանթինա հաստատուած է հինգ օրուան : Միջերկրական սպանիական ծովագերքէն եկող նաւերուն համար : Իտալիայէն, Աւստրո-Հունգարիայէն ու Եգիպտոսէն եկող նաւերը բժշկական այցելութեան պիտի ենթարկին :

— Օսմանեան բնկերութիւն հանրօրոյս Երևուքեանց անունով և դրամատան ձեռով հաստատութիւն մը հիմնելու համար ծրագիր մը ներկայացուած է կառավարութեան, փարիզու մէջ կազմեալ դրամատեարց խումբի մը կողմանէ : Հաստատութեան նպատակը

կը պիտի լինի Թուրքիոյ մէջ հանրօրու շինութեանց, արհեստի և վաճառականութեան յատուկ շէնքեր կառուցանել : Ծրագիրը կ'առաջարկէ 100 ին 20 զեղջեալ գնով ի գլուխ հանել այն ամէն ձեռնարկներն, որոց համար կայս. կառավարութիւնը մեծաշնորհ պիտի տայ որոշեալ գումարով մը : Նոյնպէս գոյանալիք տարեկան զուտ շահուն 100 ին 10 յանձնել կայս. կառավարութեան : Ընկերութեան դրամագլուխն է առ այժմ մէկ միլիոն Օսմ. ոսկի, որ ապագային մէջ մինչեւ հինգ միլիոն ոսկեոյ պիտի կրնայ բարձրացուիլ : Ծրագիրը քննութեան ենթարկուած է :

— Բաղէթի կուսակալ Թահսին փաշա, որ քննական պտոյտ մը կը կատարէ, Մուշ և շրջակայ գաւառակները կը շրջի այժմ :

— Կրթական նախարարութեան մէջ ընդարձակ տարեցոյց մը կը պատրաստուի՝ պարունակող Թուրքիոյ մէջ գտնուած իսլամ և ոչ-իսլամ բոլոր վարժարանաց թիւը, հաստատութեան թուականը, աշակերտաց թիւըն, և այլն :

— Տիվրիկի Թամարա գիւղացի Մանէնտօղլու Նազարէթի մարդասպանութիւն ըրած և մահուան դատապարտուած լինելը գրած էմք. Վճռարեկ ատեանն այդ վճիռը վաւերացուցած և կայս. իրաւէի գործադրութիւնն հրամայուած լինելով, այդ վճիռ գործադրուեր է :

— Տիարպէիքի Արզընի գաւառին թաղապետական բժիշկ կարգուած է Յարութիւն էֆ. Գրիգորեան :

ՇԻՐԲԵԹԻ ԽԱՅՐԻԷԻ ՇՈՊԵՆԱԻՐ

Մեր ընթերցողներէն շատեր՝ որոնք Վոսիօրի զանազան գիւղերը կ'երթեւեկեն, մեզ գիմելով կը խնդրեն Շիրքէթի Խայրիէի վարչութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել նոյն ընկերութեան շոքենաւուց ժամանակացոյցներու գործադրութեանն համար : Որ շոքենաւուց երբ պիտի մեկնի, ժողովուրդը չէ կարող գիտնալ. մանաւանդ առաւօտները կամուրջէն մեկնող շոքենաւուց ուղեւորները չ'իմաստելու մէջ կը մընան յաճախ և կ'ենթարկին բազմաթիւ դժուարութեանց : Այսպէս, օրինակ, կիւրակէ առաւօտ կամուրջէն ժամը 1 : 45ին մեկնելիք շոքենաւուց կը մեկնի 2ին, ժամանակացոյցին մէջ իւսկիւտար երթալիք շոքենաւ մը կը նշանակուի ժամը 2 : 15ին. բայց ահա՛ պաշտօնեայք կը յայտարարեն թէ 2 : 35 ին պիտի մեկնի : Ժամանակացոյցը կը նշանակէ որ կիւրակէ առաւօտ ժամ 2 : 40 անցած կամուրջէն շոքենաւ մը մեկնելով՝ Վոսիօրի երկու կողմի գիւղերը պիտի հանգըպի. գործը ըստ այնմ կարգադրելով՝ կամուրջ կ'իջնես, և ահա՛ նոյն շոքենաւը 2 : 30ին մեկնած է արդէն, և կամուրջին վրայ կը մնաս ու չես գիտեր թէ որոշեալ ժամանակին ի՞նչպէս հասնիս երթալիք տեղդ : Յաճախ կրկնուած են այսպիսի դանդաղանքներ : Մեզ իսկ պատահած է երբեմն նոյն օրինակ պատճառներով ժամավաճառ լինիլ. ուստի վարչութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմք և կը խնդրեմք մի անգամ ընդ միշտ վերջ տալ այս անտեղութեանց :

ԳԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ, յօրինեաց Ռեթէոս Գրիգորեան : — Հայ ուսուցիչներէն իւր մեծ արժանեօք Ազգին պատիւ բերող, Արար. Պարսիկ. և Թուրք լեզուաց բարձրագոյն ուսուցիչ Ռեթէոս էֆ. Գրիգորեան յօրինած է այս անգամ արարեւելի քերականութիւն մը Հայերէն բացատրութիւններով : Սոյն կարի շահեկան գիրքը կը յանձնարարուի պետական ամէն Հայ պաշտօնատարաց, փաստաբանաց, ուսուցչաց և ուսանողաց որ Թրքական գրականութեամբ կ'զբաղին : Գին 15 դշ : Մեծահմուտ հեղինակն ասկէց առաջ յօրինած ու հրատարակած է նաեւ արար լեզուի բառագիրութիւն Թրքերէն բացատրութեամբ : Այս գործն ալ կը վաճառուի ի գին 10 դր. 4 Պոլիս, Ուզուն-Չարշի, Էօրիւճիւլէր, Եօլ-Կէշէր խանի դիմաց, Ֆէսի վաճառական Քեահեանեան Բարսեղ էֆէն. տիւ թիւ 56-58 խանութը և գրավաճառաց քով :

Մ. Գ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ՆՈՐ ԲԱՌԱՐԱՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ԶՈՒՅՆ

Անգղիերէնէ Հայերէն եւ Հայաստան Թուրքերէն

1070 էջերէ բաղկացեալ սոյն գործ որ կը պարունակէ Անգլ. լեզուի բոլոր գործածական բառերն ու ոճեր, համառօտագրութիւնք, արական և իգական անուններ, իւրաքանչիւր բառի արտասանութիւնն Հայերէն տառերով բացատրուած, լիովին կը գոհացնէ Անգլ. լեզուի ուսանողն. պատրաստ կը գտնուի բոլոր գրավաճառաց քով, Բերա Վոյսի գրատունը, ի գին 50 դահեկան արծաթ :

Յ. Գ. ՓԱՆԱԿԱՆՇԱՆԻ ԳԱՍԱԿՐԱՅԵՐԸ

Տեղագրութիւն Կ. Պոլսոյ և շրջակայից, 400 փարս :

Աղխարնագրութեան Նախապատրաստական Դասագիրք, 3 դր. :

Աղխարնագրութիւն Պատկերազարդ, 4 դր. :

Թուագիտութեան Նախապատրաստական Դասագիրք, Մասուր և Գրասուր 3 դր. :

Թուագիտութեան Նոր Դասագիրք, Տեսական և Գործնական, երեք մասերու բաժնուած : — իւրաքանչիւր մասը 4 դր. : երեք մասերը միասին կազմուած՝ 10 դր. :

Ընթացիկ Նախակրթութեան Տանկախօս Հայոց, ԱՌԱՋԻՆ ՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՆԿԱՆՑ, յօրինեց Սմբատ Դաւիթեան, Դ. տպագրութիւն. Գին 3 1/2 դր. :

Օսմ. լիւրս 100 դր. էն

Մեծիտիլէ	107 36	Բուսիոյ բոլ	89 30
Քառորդ մեծիտ	107	Նաբոլէոն	87 27
Մանր մեծիտ	103	Գրիմից	51 15
Մեծալիք	98	Անգլ. լիւրս	110 4
Գնասլիտէ	23 37	Բուս. երկ.	88

Մանկի լիւրս գրամ 8 67

ԱՐՏՕՆԱՏԻՐ Ա. ՍԱՔԱՏԵԱՆ

ՏՊԱԳՐ. ՆՇԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ
Էսկի-Ջապրիէ փողոց, թիւ 61